

UZZIŅAI

Aizsācēji

Kurš pirmais izteica domu – dibināt Tautas fronti? LTF Cēsu nodaļas 30. jubilejas pasākumā viens no LTF dibinātājiem Jānis Rukšāns norādīja, ka jau Radošo savienību plēnumā Viktors Avotiņš izteicies par Tautas frontes kā tautas kustības dibināšanu. Vai tā bija pirmā ierosme un kurš to atnesa uz Cēsīm, tas lai paliek vēsturnieku skaidrošanai.

Avoti liecina, ka 1988.gada augustā cēsnieks Ēriks Ozoliņš uzrunāja Vides aizsardzības kluba aktīvistus, aicinot uz sarunu par Latvijas Tautas frontes atbalsta grupas vei-

došanu. 26.augustā notiek Cēsu nodaļas dibināšanas grupas pirmā sēde, kurā nolēma dibināt Latvijas Tautas frontes atbalsta grupu un izveidoja Cēsu nodaļas koordinācijas centru, tā vadību uzņēmās D.Kalniņš. Pirmo protokolu paraksta septiņi aktīvisti, pēc divām dienām notika nākamā sēde, kurā juridiski noformēja TF Cēsu atbalsta grupas dibināšanu un nolēma sasaukt Cēsu nodaļas dibināšanas konferenci.

Laikrakstā "Padomju Druva" 1988.gada 30.augustā publicēja Tautas frontes Cēsu atbalsta grupas aicinājumu pievienoties organizācijai un informēja, ka dibināšanas konference notiks 11.septembrī. Aicinājumu parakstīja: Cēsu pilsētas arhitekts Normunds Broks, sanatorijas Meža skolas direktors Egons Bušs, pensionārs, Latvijas PSR No-

pelniem bagātais lauksaimniecības darbinieks Indulis Cīrulis, Gaujas meliorācijas pārvaldes priekšnieks Andris Eglītis, rotkalis Daumants Kalniņš, Cēsu audzināšanas darba kolonijas pedagogs, literatūras un teātra kritiķis Andris Kavacis, Cēsu PMK juriskonsulte Sarma Kabuce, arhitekts Māris Lukaižis, Priekuļu vidusskolas skolotājs Valdis Lībietis, Cēsu rajona kontroles arhitekts Ēriks Ozoliņš, LKP Cēsu rajona komitejas sekretārs Druvis Skulte, mācību ražošanas uzņēmuma sporta metodiķe Ivonna Šatrovska, dzejnieks Valdis Šatrovskis-Atāls, "Komunālprojekta" arhitekts Imants Timermanis un Veselavas tautas nama vadītāja Laila Vaičūna.

Malā stāvēt nevarēja

■ATJAUNOSIM. 1988.gada 20.augustā notikušā pasākuma "Plakātu diena Cēsis '88" ietvaros Vienības laukumā (toreiz Ļeņina laukums) tiek iezīmēta vieta, kur no 1924.gada līdz 1951.gadam atradās Uzvaras piemineklis. Taisnības labad jāpiezīmē, ka vēsturiskajā vietā tas atjaunots netika.

Foto NO ALBUMA

LTF Cēsu nodaļas veidošanas pirmajās rindās bija arī rotkalis Daumants Kalniņš un arhitekts Imants Timermanis.

D. Kalniņš atceras, ka pirmo reizi Atmosas sākuma gaisotni īpaši uztvēris 1987.gada aprīlī, kad Piebalgā svinēta Ata Kronvalda 150.jubileja: "Tur bija rakstnieks Jānis Kalniņš, dramaturgs Pauls Putniņš un vēl virkne cilvēku, kuri jau bija zināmi sabiedrībā kā tādi, kuri prata veiksmīgi iziet cauri cenzūras vārtiem. Kuri caur tēliem un humoru prata iznest tās domas, kas vīdēja gaisā, un mēs ļoti labi pratām lasīt starp rindām. Šajā pasākumā jau skanēja atklātas runas, necenšoties pielāgoties režīma prasībām. Pēc tam šis gads iezīmējās ar *helsinkiešu* uznācieniem Rīgā 14.jūnijā un pēc tam 23.augustā pie Brīvības pieminekļa. Tur klāt nebija, bet Rīgā biju tad gada 18.novembrī, tur valdīja īpaša noskaņa, bija

cilvēku vēlme piekļūt Brīvības piemineklim, ko savukārt nevēlējās pieļaut milicija. Atzīšos, nebiju iedomājies, ka vispār ir tik daudz miliču. Gāja interesanti, man bija sajūta, ka tā ir viena no pēdējām varas atraugām.

Tad nāca 1988.gads ar festivālu "Baltica", sarkanbaltsarkanajiem karogiem, pienāca jūlijs, augusts, kad sākām Tautas frontes nodaļas dibināšanu. Pēc pirmās iniciatīvas grupas sanāksmes uzņēmās koordinators pienākumus, iedevu savu mājas tālruna numuru. Uzvilku paralēlo telefonu stāvu augstāk uz darbnīcu, tur bija pirmais Tautas frontes štābs - Valņu ielā 19a. Viens no tā laika domubiedriem Druvis Skulte man nesen atrakstīja: "Redz, kā mēs tolaik tik labi iztikām bez mobilā telefona, bez sociālajiem tīkliem." Patiesībā jau viss bija vienkārši, divas nedēļas uzsēdos kā strazds uz drātīm, nemitīgi pieņemot zvanus. Tie 658, kas iestājās pirmajās divās nedēļās, jau neskrēja rakstīt iesniegumus, viņi vispirms piezvanīja, man nācās pārliecināt, skaidrot. Vispopulārākais bija jautājums - ja nu kas, kas ar mums notiks?" Atbildēju - tas pats, kas ar visiem

pārējiem - nekas -, jo nevarēja taču cilvēkus baidīt."

I. Timermanis atceras, ka viņam lūzuma punkts iezīmējies 1987.gadā protesta mītiņā Rīgā pret metro celtniecību, kurā nejausi iekļuvis kā garāmgājējs: "Tad arī man radās sajūta, kaut kas mainīsies. Tas bija laiks, kad gaisā virmoja pārliecība - kaut kas notiek! Ir pienācis brīdis, kad kaut ko patiešām varētu mēģināt mainīt. Ka malā stāvēt nedrīkst, ir jāiet, kaut kas jādara.

Katrs moments nesa kaut ko klāt, gluži kā, ejot mežā, ieraugi ko jaunu, vēl nebijušu. Tā arī tolaik cilvēkos varēja just šīs pārmaiņas. Sākumā daži uzdrīkstas, tad vēl un vēl, viss aizgāja progresijā. Arvien vairāk cilvēku saprata, ka kaut kas jādara.

Cēsu nodaļas dibināšanas konference, protams, bija ļoti emocionāls brīdis, uzreiz to grūti izvērtēt, bet bija skaidrs, ka kaut kas liels notiek. Bija sava daļa romantisma, ideālisma, tas jau daudzus vadīja. Atskatoties redzam, ka maz kas no tā ideālisma īstenojās. Tomēr jāatzīst, ka tas bija ļoti skaists laiks, ko atcerēties un bērniem, mazbērniem stāstīt." □

Tā diena – 1988.gada 11.septembris

■NOTIKUMS. Latvijas Tautas frontes (LTF) Cēsu nodaļas dibināšanas konferencē klātesošos uzrunā Ēriks Ozoliņš.

Foto NO CĒSU VĒSTURES UN MĀKSLAS MUZEJA ARHĪVA

Latvijas Tautas frontes (LTF) Cēsu nodaļa bija pirmā nodaļa valstī. Kāda tad bija šī 11.septembra diena, kad tika nodibināta LTF Cēsu nodaļa, diena, kad Cēsu Kultūras nama zāle bija ļaužu pārpilna?

Laikraksta "Padomju Jaunatne" redaktors Andrejs Cīrulis avīzē apraksta tās dienas notikumus, jo bija klāt nodaļas dibināšanas konferencē: "Cēsu Kultūras nama lielajā zālē pagājušajā svētdienā sēdēja tie daudzie simti cilvēku, kas sapratuši, ka vienreiz taču jāatsaucas uz tik bieži daudzdzīvotājiem aicinājumiem, ka jāpārskatās katram no mums. Ka pārbūves process var iestrēgt pusceļā, ja visi, kas var un patiesi vēlas, necelsies kājās un neteiks savu vārdu, savu domu."

A. Cīrulis norāda, ka LTF Cēsu organizācija republikā ir celmlauze: "Šīs organizācijas platformas projekts tapa "konkurences" apstākļos, proti, laikraksts "Padomju Druva" to publicēja tai pašā dienā, kad "Padomju Jaunatne" Latvijas Tautas frontes Programmas projektu. Tātad nebija pakaļdarināšanas, pārrakstīšanas, bet Cēsu nodaļas platforma bija patstāvīgs jaunrades darbs. Un droši vien tā nebūt nav nejaušība — abu šo dokumentu projekts nav pretrunu. Tātad viena sāpe visur."

A. Cīrula pārdomas raksta nobeigumā: "Gribu vēl pakavēties pie kādas tēmas, kas bija, ir un, šķiet, arī būs diskutabla, proti — partijas un TF savstarpējās attiecības.

Nereti gan no vienas, gan no otras puses dzirdami dažādi pārsteidzīgi slēdzieni, pat patiesības sagrozīšana un kļaidīgāšana. Dažs labs, piemēram, neparko negrib

dzirdēt to, ka pārbūvi iesākusi partija. Cits savukārt pat domās nepieļauj, ka Tautas frontē varētu iesaistīties komunisti. Trešais — ja viņš ir liels priekšnieks — draud ar visādām represijām tiem komunistiem, komjauniešiem, kas iesaistīties frontes darbībā.

Protams, bez satraukuma šajā virzienā neiztika arī Cēsu rajona konferencē. Kaut gan jau pašā sākumā iniciatīvas grupas loceklis Ēriks Ozoliņš atgādināja iepriekš publicētajā Uzaicinājumā teikto: "...mēs esam par Latvijas Tautas fronti un savā Cēsu organizācijā pulcinām visus apzinīgos pilsētas un lauku iedzīvotājus, kultūras darbiniekus, juristus, ekonomistus, lauksaimniekus, godprātīgus amata meistarus, visus, kam rūp mūsu sabiedrības atveseļošanas process, neņemot vērā tautību, ieņemamo amatu, partijas piederību, ticību."

Kad sākās kandidātu izvērzišana Domes (vēlāk nosprieda — pagaidu Domes, jo pēc LTF kongresa vajadzēs rīkot vēl vienu konferenci) vēlēšanām, izrādījās, ka iepriekš strikti izteiktais nosacījums — nepieļaut nomenklatūras darbinieku piedalīšanos TF vadībā — gluži vienkārši nevar tikt ņemts vērā. Protams, ir dusmas uz daudziem partijas darbiniekiem, bet LKP (Latvijas komunistiskās partijas) Cēsu rajona komitejas sekretāram Druvim Skultem un LĻKJS (Latvijas Ļeņina komunistiskās jaunatnes savienība) Cēsu rajona komitejas pirmajam sekretāram Andrejam Rajeckim rajona iedzīvotāju vidū ir tik liela popularitāte un viņi abi ir tādi goda vīri, ka Domē tika ievēlēti lielā vienprātībā. Savukārt Dome (tajā ir 50 cilvēki) aizklāti izvērziņa kandidātus valdei. Pēc tam balsoja par pirmajiem deviņiem, kas bija savākuši visvairāk balsu. D. Skulte bija viens no pirmajiem, kas tika ievēlēts arī valdē." □

Lappusi sagatavojis JĀNIS GABRĀNS

Publikācijas sagatavotas ar Valsts reģionālās attīstības aģentūras finansiālu atbalstu no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.

Mērķprogrammā "Reģionālo un vietējo mediju atbalsta programma" atbalstīts projekts nr. Nr.2/MEDIA/18/013

Valsts reģionālās attīstības aģentūra

Pēdējos gados ar Atmodas vēstures pētišanu Cēsīs nodarbojas Vēstures un mākslas muzeja vēsturniece KRISTĪNE GERTNERE – CELMA.

Vēsture ir subjektīva

Vēsturniece norāda, ka Atmoda ir sarežģīts laiks, to pētot, jābūt ļoti uzmanīgam: “Savulaik kāds domātais teicis, ka vēsture kļūst par vēsturi tad, kad nomirst pēdējais aculiecinieks. Jāpiekrīt, jo jaunākajā vēsturē nezināmo faktoru ir daudz, arī katra subjektīvais skatījums uz notikušo. Spēlētāju bija daudz, katrs to deķīti var pavilkt sev ērtākā virzienā. Kopumā jau visa vēsture ir subjektīva, un katrs vēsturnieks arī šo laiku var skatīt pēc sava vērtējuma.”

Var teikt, ka K. Gertnere – Celma ir Atmodas vienaudze,

Kopīgi salikt vēstures puzli

tas, iespējams, ļauj vieglāk pētīt tā laika notikumus, var paraudzīties it kā no malas, nav tāda emocionālā pamata kā aculieciniekiem. Tomēr viņa atzīst: “Nespēju pilnībā norobežoties no emocijām, satiekot cilvēkus, dzirdot atmiņas, arī mani pārņem tā laika sajūtas, kas dažbrīd kļūst svarīgākas par notikumu.”

Domājot, kāpēc notikumu, kas savulaik apvienoja tūkstošu tūkstošus, atceres pasākumi ir tik maz apmeklēti, rodas secinājums - varbūt vēl neprotam novērtēt to, kas tolaik notika, ko tolaik tauta paveica.

“Te var vilkt paralēles ar 1918.gada novērtēšanu,” saka vēsturniece. “Iespējams, simtgades svinības daudziem tikai pirmo reizi paver priekškaru šajā vēstures lauciņā. Kā dibināja valsti, kam nācās iziet cauri, un tam līdzīgi. Varbūt ar Trešo atmodu būs tas pats, varbūt jāpienāk kādam simboliskam brīdim, lai sā-

tu uz tiem notikumiem paskatīties dziļāk.”

Vienīgā fotogrāfija

Vēsturnieki par vēsturi spriež, izmantojot dokumentālas liecības. Vai no Atmodas laikiem saglabāties daudz materiālu?

K. Gertnere – Celma norāda uz tā laika specifiku: “Augusta puča laikā, baidoties no sliktākā scenārija, daudz svarīgu dokumentu tika iznīcināts. Otrkārt, šī ir ļoti nesenā vēsture, ļoti daudz kas ir cilvēkiem mājās, privātajos arhīvos. Šis būtu laiks, kad jāsāk īpaši domāt par 80.gadu materiālu komplektēšanu, te nerunāju tikai par Tautas fronti, bet par sadzīvi kopumā.

Arī fotogrāfiju muzeja krājumos nav daudz. Droši vien privātos albumos tās ir, bet līdz mums nav nonākušas. Arī par Baltijas ceļu

muzeja krājumos nav pat desmit fotogrāfiju.

Materiālu vākšana ir procesā, ja kāds mājās atrod ko, kas raksturo to laiku, aicinājums neaizvest, bet piedāvāt muzejam. Varbūt lielajā notikumu puzlē tas jaunu gabaliņu neieliks, bet tur būs emocijas, kas raksturo laiku. Ļoti daudz var rekonstruēt pēc protokoliem, avīzēm, bet vēsturniece norāda, ka tieši cilvēku domas, sajūtas konkrētajā brīdī vēsturniekiem ir zelta vērtībā.

Arī fotogrāfiju no Tautas frontes Cēsu nodaļas dibināšanas konferences tikpat kā nav, muzeja rīcībā ir tikai viena. Tiesa, internetā redzētas vēl dažas, bet K. Gertnere – Celma saka, ka līdz viņiem tās nav nonākušas: “Vēl ir daudz, ko pētīt un pētīt. Cēsu pilsetas Tautas frontes nodaļas darbs man visumā ir skaidrs, bet neatklātie puzles gabali ir tas, kas notika Cēsu rajona pagastos. Par dažiem informācija ir, par dažiem dzirdēti nostāsti, bet daži vēl miglā tīti,” atzīst vēsturniece.

“Nezinu, vai var runāt par pārsteigumiem, bet ir mulsoši brīži, ar ko, iespējams, netieku galā zināšanu trūkuma dēļ. Kaut vai jautājumā par vietējās partijas vadības līdzdalību nozīmīgākajos notikumos, piemēram, sarkanbaltsarkanā karoga uzvilksnā Cēsu Jaunās pils tornī. Gribētu saprast, kas bija tas, kas viņus mudināja tur būt. Tā bija pašu izvēle, bet varbūt tomēr nē, varbūt bija tādi norādījumi,” saka K. Gertnere – Celma.

Bet ir taču dzīva sazvērestības teorija, ka visas šīs Atmodas sākuma aktivitātes, arī LTF dibināšana notika ar partijas un čekas ziņu, varbūt tāpēc šie cilvēki bija klāt, lai uzraudzītu.

“Ja raugos uz to visu kā vēsturnieks, tā nav nekāda sazvērestības teorija, sākotnēji tas bija tās puses virzīts. Taču viņi pamatīgi kļūdījās, jo neparēķināja, kādā plašumā process aizies, kur novedīs, nerēķināja, ka šī kustība kļūs nekontrolējama, nevadāma tajās slīdēs, kā sākotnēji iecerēts. Latvijai, tautai tas nāca tikai par labu. Tas bija laiks, kad tā puzle veiksmīgi salikās, un šodien dzīvojam neatkarīgā valstī,” saka vēsturniece. □

Ar kura ziņu

Pētot vēstures materiālus, vienmēr ir atklājumi, pārsteigumi. Vai arī viņai gadījies kāds pārsteigums.

■TAGAD. Kopīgs dalībnieku foto Latvijas Tautas frontes Cēsu nodaļas 30.gadadienā. Foto: JĀNIS GABRĀNS

■PIELIKTS PUNKTS. Latvijas Tautas frontes Cēsu rajona nodaļas 7.konferences (1992.gada 11.septembrī) dalībnieki. Ar šo konferenci nodaļas praktiskā darbība bija beigusies. Foto: no Cēsu Vēstures un mākslas muzeja arhīva

FAKTI

1988.gads, īsa hronoloģija

- 1. un 2.jūnijs.** Rīgā notiek Latvijas PSR Radošo savienību plēnums, ietekmīgais politiologs Mavriks Vulfsons pirmo reizi pēckara Latvijas vēsturē paziņo, ka 1940.gadā Latvija tika okupēta.
- 8.-10.jūnijs.** Notiek 3. folk mūzikas festivāls Cēsīs.
- 14.jūnijs.** Cēsnieki pulcējas Rožu laukumā, lai pirmo reizi pēckara gados publiski pieminētu 1941.gadā deportētos. No Rožu laukuma dodas gājienā uz Gauju un pie tilta ielaiž upē vainagus deportēto un svešumā nomocīto piemiņai.
- 26.jūnijs.** Milzīgs apmeklētāju pieplūdums padomju okupācijas laikā noklusētā, bet tautā iemīļotā un fol-

- klorizējušos dziesmu autora Eduarda Rozenštrauha publiskajā koncertā Cēsu Oktobra (tagad Pils) parkā.
- 16.jūlijs.** Cēsīs atklāj starptautisko folkloras festivālu “Baltica 88”. Svētku gājiena priekšgalā pirmo reizi tiek nests sarkanbaltsarkanais karogs, tas Daumanta Kalniņa rokās. Nacionālā karoga krāsas izmantotas arī estrādes noformējumā.
- 20.augusts.** Cēsīs notiek “Plakātu diena Cēsīs ‘88”. To laikā Vienības laukumā (toreiz vēl Ļeņina laukums) tiek iezīmēta vieta, kur no 1924.gada līdz 1951.gadam atradās Uzvaras piemineklis.
- 26.augusts.** Cēsīs sanāk pirmā Latvijas Tautas frontes organizēšanas grupa.
- 7.septembris.** LTF Cēsu iniciatīvas grupas publiska preses konference Cēsu Izstāžu namā.
- 11.septembris.** Cēsu rajona Kultūras namā notiek Latvijā pirmās (ārpus Rīgas) TF grupas dibināšanas sapulce. Par TF Cēsu nodaļas vadītāju ievēl Māri Lukaiži.
- 8.- 9.oktobris.** Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongress Rīgā. Tika ievēlēti arī cēsnieki: M. Lukaižis par LTF Domes locekli, Egons Bušs par LTF Revīzijas komisijas priekšsēdētāju.
- 22.oktobris.** Cēsu Jaunās pils tornī pirmo reizi pēckara Latvijā virs pilsētas oficiāli paceļ sarkanbaltsarkano karogu.
- 11.novembris.** Pirmo reizi pēckara Latvijā Cēsīs atzīmē Lāčplēša dienu. Atklāts padomju varas iznīcinātais, bet tēlnieku M.Baltiņas un A.Jansona atjaunotais piemineklis Nezināmajam kareivim Vidzemes šosejas malā pie Ierīkiem.
- 18.novembris.** Latvijas neatkarības proklamēšanas 70.gadadiena. Cēsīs notiek masveidīgs lāpu gājieni no Sv.Jāņa baznīcas uz Lejas kapiem.

Lappusi sagatavojis JĀNIS GABRĀNS

Publikācijas sagatavotas ar Valsts reģionālās attīstības aģentūras finansiālu atbalstu no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.

Mērķprogrammā “Reģionālo un vietējo mediju atbalsta programma” atbalstīts projekts nr. Nr.2/MEDIA/18/013

Valsts reģionālās attīstības aģentūra